

Városportrék

Zoom! Építészet- és városképek

SZEGŐ GYÖRGY

A bécsi Architekturzentrum bő évtizede egy megberuházás, a Museumquartier keretei között nőtt nagyra, éppúgy, mint a müncheni Architekturmuseum Technische Universität, amely egy kissé álmos műegyetemi gyűjteményből a szintén friss építésű – és szintén sztárépítészek tervezte – Pinakothek der Modernehez kapcsolás nyomán vált az építészet és a társadalom közötti párbeszéd európai fórumává. A két intézmény most közös programként 13 fotográfust állít ki, akik képben és rövid, szociografikus ihletésű kommentárokkal is „ábrázolják” a jelenkori világtendenciák egyáltalán nem üdvöztetőnek tűnő folyamatait. Mert a befektetői piac alkalmazott „építészeti fotóinak” nem hittek, elutaztak a helyszínekre. És most a kiállítók készített fotókhoz hozzáolvashatjuk a mindenütt más, de mégis egymásra hajazó processzusoknak megfelelő és ezekből levezethető, elképesztő méretű urbanizációs gigaberuházások tényszerű, helyszíni „egyperceseit”. A most kiállító fotósok a városok torzuló arcait demonstrálják, amelyek hátterét a globális változások,

sok, az ingatlanspekuláció, a migráció, a szociális egyenlőtlenségek drámai fokozódása adja.

Számomra, aki az 1973-as nagy beruházási válság évétől kényszerűen távolodtam az építészeti praxistól, nem teljesen újdonság, hogy a városfejlesztés, az urbanizáció – már tudom, kelettől nyugatig – a nagy társadalmi mozgások csapdájában vergődik. A szocializmus honi konszolidációjának egyik leginkább drámai színtere a vidéki település- és életforma szerves fejlődésének blokkolása volt; és ennek nyomán a sokszor erőltetett iparosítás párhuzamaként a közép- és nagyvárosok köré avult technológiával, rohamtempóban felépített panellakótelepek elburjánzása. A kezdeti komplex urbanizáció helyett – a beruházási stopban – a városiasodás viszonylagossá lett, többnyire alvóvárosok, monokulturális lakó- és oktatási épületek születtek meg.

A mai globalizáció óriásvárosai is hasonlóan építész-jószándékoktól levált anomáliák, amelynek azonban nem ideológia,

The Exhibition “Zoom! Picturing Architecture and the City”

© PEZ HEJDUK

Socialist Modernism, 2005–2010, St. Petersburg, Russia, 2009

© ROMAN BEZJAK

hanem ingatlan- és üzleti spekulációk – olcsó telek és olcsó munkaerő – felhajtóereje áll a háttérben. Sajnos az építészek egy része nem is hisz szakmája társadalomformáló funkciójában. A most húsz éves AZ Wien nem nyugszik ebbe bele, ars poeticája szerint kitűzött szakmai- és közönségprogramjában nem csak a megformált házak mint esztétikai értelmében vett „művek” az intézményi témáik. Hanem az objektumok mellett azok használatának komplex léte, a társadalmi folyamatok bemutatása is vállalt küldetésük része.

A mostani fotómustra néhány száz képe a legkülönbözőbb földrajzi és kulturális környezetből mutatja be, milyen agresszív változásokkal jár az eszement (város)növekedési örület. A legérdekesebb látványok azok a kontrasztok, ahol a „rég” még ott működik az „új” árnyékában. De mivel a néző a kiállítás szimbolikus, kontinensek fölötti installációjában néhány lépéssel földrészekre áthágó óriásként képes tájékozódni, ez akkor is élménnyé válik, ha a fotográfus bőbeszédű, nem sűrít, nem tömöríti egyetlen képbe az ellentmondásokat.

Húsz év alatt ovis viccé szelídült Kurt Vonnegut bonmotja: „Jó kis bolygó a Föld. Ha nem vagyunk ilyen gyarlók és lusták, akár meg is menthettük volna”. A gyarló jelző rendben van, de a kiállított fotók azt igazolják, hogy nagyon is szorgalmasak vagyunk, megszállottan dolgozunk a bolygót uraló faj, az ember kipusztításán. Meglehet – akaratunk ellenére – ez az „élő bolygó” (James Lovelock) megmentését eredményezheti...

Az Architekturzentrum Wien egykori császári istállóból lett kiállítóteremnek egy-egy installációs fala egy-egy alkotó fotóesze szjét kínálja. **Roman Bezjak** „Szocialista modernizmus” című sorozata 80 fotót tartalmaz. Fenti összefoglalóm cáfolata, a kivétel. Nemcsak arról szól, hogy a fotókon át belelátunk a valóságba, hanem az építészet esztétikájáról is polemizál. Az alkotó a német, a balti és az orosz szocialista építészet szándékait veszi komolyan. Egyszerre fotózza az „új város” esztétikai kísérletét, illetve 20-30 év távlatából, erős iróniával az eredményt. Egyik, Szentpéterváron készült képén átlagos lakótelep átlagos tömbjeit látjuk. De a kép frontja átlag feletti tervezői gondossággal formált, szinte plasztikai műként ható árkadót mutat. A modernizmus Le Corbusier-féle „Öt pontjának” egyik tétele azt célozta, a ház alatt is legyen zöldterület. Ott most betonparkoló van. És körös-körül, immár egy korábbi „jólét” után, autórönsöket, meg egy raktárbarakkot látni. Míg a ház pilléereinek expresszív plasztikája utópikus ígéret, a földhözragadt valóság és a kép erős perspektivikus kompozíciójának „elfalazása”, a tudatos beállítás: a pozitivisták társadalmi változásokba vetett hit közvetett tagadása.

Peter Bialobrzeski „A második otthon” című képi esszéje egyszerű dokumentáció, száraz stílusjegyekkel. A német egyesítés keleti városképének állapota; a címmel (is) érzékelteti az új élethelyzet próbatételét: „másik” országban folytatni, anélkül, hogy mozdulna az ember. Magyaroknak, szüleim nemzedékének

ez ismerős pozíció. Az elidegenedést láttató sorozat egyik fotóján frontális utcakép: két (másféle, valamikor beszédes különbségeket hordozó) ház összes ablakát egyfajta műanyag nyílászáróra cserélte a korszellem, az energiatakarékosra buzdító támogatás. Az üzletek kirakatai viszont vakok, a boltok s a környék volt NDK-s lakói tönkrementek. A parkolásért fizetni kell – nem parkolnak, nincs is üzlet, minek. Nincs forgalom sem, egyetlen figura vár a buszra. Múlt és jelen apró részletekben láttatott találkozás a szürreális kompozíció, szinte Magritte- vagy de Chirico-festmény.

A **Rufina Wu–Stefan Canham**-alkotópáros „Hong Kong felülről” című szoció-összeállítása speciális lakóstruktúrát látat/elemez. Szociográfia: fotókkal és építészeti rajzokkal – utólagos „tervekkel” – lapos tetőkre informális módon rátelepedett szűktelep kalyibái sorolnak a levegőben, falusi utca a nagyváros légtérben. Kb. 50 éve, az akkor 4-5 emelet magas új beépítés szlömösödött, valamiféle „telebérlet” lehet a hogyan és miért így kulcsa. Tetőtelkekre felhúzott bódévároslátunk madártávlatból, a környező felhőkarcolókból. A hétmillió metropolisz differenciált mikrovilága: luxus felhőkarcoló-várospanoráma, hozzá a nyomortető fotói, lakásbelső-szociológiai és az alkotópáros építésztagja által hozzájuk készített precíz, izometrikus utólagos „tervrajzok”. Együttérző, mégis egzakt látélet.

Livia Corona „2 millió otthon Mexikónak” című sorozata a politika megrendelésére készült alkalmazott fotográfia. Vicente Fox Quesada elnök kétféle szociális lakást építtetett, és a fotós az itt kialakult urbánus, kertvárosi környezet átfogónak szánt (felületes) dokumentációjával szolgál. Légi fotókkal, lakásbelsővel, jobb gazdasági háttérű utcai gyerekcsoporthoz beállított látványával. A marketing-ideológia átsüt a fotókon, de a (madártávlatból látni) valóban milliós nagyságrendű új lakás, kertvárosi lét mégiscsak 6–8 millió embernyi jó sors. (A honi lakásépítés számait nem mellékelem.)

Julian Röder Nigéria 15 milliós fővárosában, Afrika legnépesebb településében készítette a „Lagos Transformations” című sorozatot. A gazdagság itt is csak távoli sziluett, ahová az elérhetetlen magasban, a kalyibaváros felett lábakon ívelő autópályája vezet. A képek többségén egymáshoz zsúfolódó viskók. Vagy jobb esetben munkástelepek, ahol már utcák is előfordulnak, sőt egy tér is, igaz, ez és fix burkolata egy lebontott régi iskola betonalapzatából alakult át. A fotókon elkapott párás levegő, a festészet szfumátója jelentést ad: a légerspektíva homály Afrika titkos és szorongató jövőjét szimbolizálja.

Simona Rota „Instant Village”-e másfajta tumultus dokumentációja. A Kanári-szigeteken épült turista mű-falut, és ez által az építő-boom kritikus kérdéseit látatja. Egy alkalmas piaci pillanat intenzív kihasználásának átkait – az elpusztított, itt gyönyörű természetért beszédett kétes értékű, rövidtávú hasznot firtatja. Az év jó részében, sőt – most az európai gazdasági válság függvényében – akár évekig kihalt az instant telep. Megépült viszont hozzá egy szinte kihasználatlan, drága infrastruktúra, amire a sűrűn lakott világban bizony égető szükség lenne – vesd össze a fenti lagosi képekkel.

Andreas Seibert a „Valahonnan a semmibe” című képanyaga mellé egyedi kommentárokat is fűz. Kína belső migrációját, az ingázó munkások százmillióit látatja. Kis kézi kamerával egészen közel fér témájához, például egy óriáskalapáccsal dolgozó férfihez. A kommunista Kína szimbóluma a kalapácsos ember – aki ma már nem Mao-dzsekiben, hanem áruházi divat szerint öltözik. Háttérben a 10–15 éve egyre lépülő toronyházardó, az új

Flights from the Land, 2014 © MYRZIK UND JARISCH, MÜNCHEN

Kína szimbóluma. A vidéki parasztember álma a Smaragd-városról. A szinte effekt-szűrőként „alkalmazott” szmog itt is esztétikai többletet ad, csak éppen a levegő nem beszívható többé.

Végül következzen **Stefan Oláh** „belföldi” munkája, a „Huszonhat bécsi benzinkút”. Európa szívében, a világ tíz legmagasabb GDP-jével rendelkező országa közé sorolt Ausztriában készültek ezek a városi tájképek. Hasonlóak a volt keletnémet városok fent említett fotóihoz, csak itt épp fordítva van: a prosperáló gazdaságot jelző mobilizáció okozta város-sebek a fotóesszé témája. Nem túl nagyraívó program, az eredmény mégsem marad el: érzékelhető, hogy a legváratlanabb helyekre, akár egy évszázadok során kialakult harmonikus környezetbe, akár a nagyralátó új beépítésekbe is mennyire sikeresen préseli be az üzemanyag kiskereskedelmet az autózás vágya/kényszere. Nem túl vidám, inkább szarkasztikusan humoros kaleidoszkóp. A városi utópia, a gemütlich császárváros, no meg az osztrák szabadsággal együtt 1955-ben újra megérkezett Austria Felix („boldog Ausztria”) szlogen finoman előtűnő csödjé.

Amint az egész AZ Wien kiállításról is elmondható, nem túl eredeti, sőt az unalomig (hiába) ismételt öko-felelősségtől áthatott a téma, ám morálisan megkérdőjelezhetetlen a tárlat adta összkép és a létrehozók jó szándéka. Miközben a párizsi klímakonferencián közel kétszáz állam aláírt egy egyezményt, a hétköznapi valóságok banális fotóinak konklúziója hol szelíden, hol ijesztően, de vészjósló.

AZ Wien 2016. március 10. – május 17.

Twenty-Six Viennese Gasoline Stations, 2008-2011, CASTROL, Kärchergasse 1A, 1030 Vienna © STEFAN OLÁH

A warehouse used as Islamic makeshift place of worship, Province of Venice, Italy © COURTESY OF THE ARTIST: NICOLÒ DEGIORGIS

Andreas Seibert: From Somewhere to Nowhere
© ANDREAS SEIBERT

Die zweite Heimat (Arbeitstitel | working title), 2014, "Yet Untitled" #4
© COURTESY OF THE ARTIST: PETER BIALOBRZESKI

Two Million Homes for Mexico, 2007–2014, Neighborhood Friends, Tijuana, Mexiko, 2009 →
© LIVIA CORONA, 2009

Instant Village, 2010–2015, Neighbourhood in Porís, Tenerife, Spain, 2011
© SIMONA ROTA

Lagos Transformation, 2009, Abandoned Railway under Eko Bridge at Costain Area, Lagos, Nigeria
© FOTO: JULIAN RÖDER, COURTESY: RUSSI KLENNER, BERLIN

← Shooting towards Perfect Liberty, 2014
© JÖRG KOOPMANN